

הרב צבי שמואלי

תורת החסד והמעורבות החברתית

בתחילת פר' ויצא עומדים חז"ל על הצורך שראה הכתוב לחזור על יציאתו של יעקב מבאר שבע באמרם:

"מגיד שיציאת צדיק מן המקום עושה רושם שבזמן שהצדיק בעיר הוא הודה הוא זיוה הוא הדרה, יצא משם פנה הודה פנה זיוה פנה הדרה".
(רש"י בראשית כה, י)

הדגשת הכתוב על הרושם שעושה יציאתו של יעקב מעמידה אותנו תמהים מדוע אין הדגשה דומה אצל אברהם המסמל יותר מכל את היציאה והמעבר ממקום למקום: "לך לך מארצך ממולדתך ומבית אביך"?

יתכן שסיבת הדגשת רושם היציאה אצל יעקב ולא אצל אברהם נעוצה בתכונות המאפיינות כל אחד מהם.

הנביא מיכה אומר בסוף נבואתו:

"תתן אמת ליעקב חסד לאברהם"
(מיכה ז, כ)

אברהם הוא איש החסד ויעקב איש האמת. האמת תכונתה לחתור לשלמות ללא כל פשרה ולפיקך כאשר ישאל הקב"ה את מידת האמת האם לברוא אדם תהיה התשובה חד משמעית: אל יברא שכולו שקרים (בר"ר ח, ה).

בכוחה של אמת זו נלמד את דעתו של ר"א בנו של ר' יוסי הגלילי האוסר פשרה בדין ו"כל הבוצע הרי זה חוטא" (סנהדרין ו, עמ' ב) משום שפשרה אינה הדין האמיתי. איש האמת מעניק לזולתו ולחברה הסובבת אותו את כל המגיע, לא יחסיר דבר, אולם לא מעבר למגיע.

איש האמת כל עוד הוא בחברה, החברה תהנה ממנו, יפרוש ממנה: יציאתו עושה רושם – חסרונו מורגש.

עיקר תכונתה של מדת החסד היא לתת מעבר למגיע, שהרי בנתינת המגיע אין כל חסד.

אמת הוא הדין, חסד הוא לפנים משורת הדין.

איש החסד נותן ומעניק לזולתו מעבר למגיע בדין; נותן אף את השייך לו, לזולתו.

נתינה זו מכניסה במקבל חלק מאישיותו של הנותן (ראה בהרחבה פרקי החסד לרב דסלר – מכתב מאליהו חלק א').

איש החסד גם כאשר יצא מהחברה בה היה, חלק מאישיותו נשאר במקום

ממילא יציאתו לעולם לא תהא מושלמת ולפיכך אינה משאירה חלל – לא עושה רושם.

לאור האמור לעיל, מרכיב הכרחי לחסד הינו המעורבות עם הזולת ללא מעורבות זו אין מקום ומשמעות ליסוד החסד.

החנוך לחסד חייב ללכת בד בבד עם החנוך למעורבות חברתית, המציבה לא מעט בעיות חינוכיות שכן הנותן והמעורב בחברה חשוף גם לקבל, חשיפה כזו בחברתנו לא תמיד הברכה בצידה.

הבעיות הזו מודגשת במתח שבין הצווי קדושים תהיו במובן של פרושים תהיו לבין הצווי ואהבת לרעך כמוך, המופיע באותה פרשה ובנגוד לפרישות מצווה על מעורבות ונשיאה בעול עם הזולת.

ביטוי לישום של שני צווים אלו, נותן הרמב"ם בדרכו ובתורתו כפי שנראה בדברים הבאים:

הרמב"ם במורה הנבוכים מסביר את טעם הקורבנות בכך שהמצרים והכשדים היו עובדים לבקר ולצאן ולפיכך צוו ישראל להקריב מן הבקר והצאן:

"... כדי שידוע כי הדבר שהיו חושבים (המצרים והכשדים) כי הם תכלית העבודה, הוא אשר יקריבו לבורא, ובו יתכפרו מעוונות כי כן יתרפאו האמונות הרעות שהם מדוי הנפש, כי כל מדוי וכל חולי לא יתרפאו כי אם בהפכך".

הרמב"ן בפרושו לתורה – ויקרא פרק א' פס' ט' – תוקף הסבר זה של הרמב"ם בלשון חריפה ביותר וטעונו העיקריים הם שניים: –

א. כיצד יתכן שקורבנות שעליהם התורה אומרת: עולה אישה ריח ניחוח לה' אינם אלא להוציא מלבן של רשעים וטפשי העולם הרי בכך כאילו ועשינו את שולחן ה' מגואל שכן כל מעשה הקורבנות אין בהם תועלת אלא לשלול עבודה זרה?

ב. שיטתו של הרמב"ם אינה מסתדרת מבחינה עובדתית שכן נח בצאתו מן התיבה מקריב קרבן, שעליו נאמר וירח ה' את ריח הניחוח, ואז עדיין אין מצרי וכשדי בעולם! וכן הבל מקריב מבכורות צאנו כשאין מצרי וכשדי בעולם, וכן בלעם מקריב פר ובקר שלא על מנת לשלול ממנו אמונות ורעות.

בנוסף לדברי הפרשנים השונים המנסים לתרץ שאלותיו של הרמב"ם, אולי ניתן לנו לומר ולחפש הסבר שונה למצב שדחק את הרמב"ם להסביר כך את טעם הקרבנות למרות ידיעתו את העובדות על קורבנותיהם של הבל, ובלעם שקדמו להמצאות מצרי וכשדי בעולם.

הרמב"ם באישיותו בתלמודו ובדרך חייו דוגל בדרך של מעורבות בחברה ואי התנתקות ממנה.

הרמב"ם משמש כרופא בחצר המלוכה, הרמב"ם עוסק בלמוד תורות

פילוסופיות שונות של חכמי אומות העולם כאריסטו. הרמב"ם יוצא כנגד ההופכים תורתם קרדום לחפור בה ומתפרנסים ממנה והרמב"ם הוא זה הקובע: דע ושמע האמת ממי שאמרה (הקדמה למס' אבות).

דווקא אדם כהרמב"ם הדוגל במעורבות הגדולה, יודע את הסכנות שבה, יודע שצריך לשים בה תחנות ודגלים של פרישות שבלעדיהם עלולה חלילה המעורבות להפוך לטמיעה ולאבוד כל יחוד.

מסיבה זו למרות כל העובדות מנצל הרמב"ם בימה זו של נושא הקרבנות לחשיבות הדגשת השוני בין המצרי והכשדי לבין ישראל.

עולם חסד יבנה, כדי לעסוק בחסד צריך לעסוק בבנינו של עולם, צריך להיות מעורבים בעולם, אולם להדגיש ולהרבות בספיגת הערכים התורניים כדי לא להפוך מעורבות זו לאבדן דרך ולטמיעה כי אז: "חסד לאומים חטאת"; החסד והמעורבות שבו ישמרו על גדלם וחשיבותן כל עוד לא תשכח תורת ישראל, אם יהפך חלילה לחסד שאין שם ישראל בו – חסד לאומים הרי שמעורבות זו חטאת היא.

יתן ה' ויצליח דרכנו החינוכית להנחות לחסד של אמת ללא ויתור על ערכינו התורניים בבחינת: חסד ואמת נפגשו (תהילים פה, יא).